

„AZ ISMERETLEN EMBER“.

Irta : *Cavallier József.*

HOVÁ SODORTÁK az exakt tudományok a világot? Merre visz az emberiség útja a kultúrának és civilizációnak arról az állomásáról, ahol most tétován és tanácstalanul kuporog? Mi a magva annak a válságnak, amelybe az ember beleimbolygott és miként tudna belőle kivergődni?

Ezekbe a kérdésekbe lehetne összeszorítani azokat a problémákat, amelyekkel szemben Alexis Carrel állást foglalt. Egyszerűen és világosan, mert a tudomány nem játszadozik szavakkal és ami igaz az igazság fényében, az igaz, ami pedig nem igaz, az nem igaz. A valóság tényeinek megállapítása nem tűri meg a dialektika pajkosságait, de a tények elmondása nem zárja ki a szó művészetét. Carrel Lyon vidékéről vetődött az Egyesült Államokba s magával vitte a francia formaképzéset, a stílus eleganciáját és plasztikáját. Az élet jelenségeinek kutatása pedig a tényekhez való ragaszkodásra szorította. S ez a két tulajdonsága teszi, hogy az ember akkora érdeklődéssel és izgalommal olvassa azt a könyvét, amelyben felvonultatja szemünk előtt korunk problémáit és elmondja, miként képzei el megoldását.

Könyvének címe voltaképen már utal a megoldásra : «Man, the Unknown» (Hamish Hamilton Ltd., London, 1935, 346 old.). Az ismeretlen ember . . . S aki tudja, hogy Alexis Carrel az orvostudomány egyik herosa, az emberiség egyik legnagyobb képviselője a munkáiban emersoni értelmében, az megérti, miért ért el akkora páratlan sikert munkája néhány hét alatt két világrészben. Eleddig a sebészet bizonyos ágában és a szövettanésztés kérdéseiben volt döntő szaktekintély, most az emberi sorson eltűnődő s a lét kérdéseibe elmélyedő gondolkodóként lépett a világ elé. Szavainak súlyt és jelentőséget ad objektív értékükön túl az a dísz és elismerés, hogy 1912-ben megkapta a Nobel-díjat az érvarrat, valamint az ér- és szervátültetés technikájának felfedezéséért és kidolgozásáért. Carrel most hatvanharmadik évében van és a newyorki Rockefeller Institute for Medical Research tagja.

«E könyv szerzője nem filozófus. Csak a tudomány embere. Idejének javarésztét laboratóriumában tölti, az élő anyagot tanulmányozva. S többi részét a világban, ahol figyelni az emberi lényeket és megérteni igyekszik őket. Arra nem formál magának jogot, hogy olyan kérdésekkel foglalkozzék, amelyek kívül esnek a tudományos megfigyelés keretein» — olvassuk az első oldalon. És mindjárt ellent kell mondanunk, mert Carrel izig-vérig filozófus. Gondolkodásában gyökeret vert az angol-szász bölcséletnek a tapasztalaton alapuló iránya, mely egyoldalúsága ellenére is megtermékenyítette a valóság és az élet rejtelmeinek és értelmének kutatóit. Hogy ez valóban így van, azt bizonyítják Carrel kérdésfeltevései, mert meglátja a problémák összefüggését és ama benső metafizikai szükség, hogy magyarázatot keres magának, még pedig kauzális magyarázatot a legelső és legvégső alapelvek dolgában. Emellett igen tájékozott a bölcsélet irodalmában és egyes diszciplínáinak módszerében.

Az egymásra torló események és a mindennapi élet antinomiákban

és paradoxonokban kifejeződő jelenségei arra vallanak, hogy a tudomány és az ember nem tudott egymással lépést tartani. Valahogyan az történt, hogy az ember a maga sajátos mivoltával elveszett a tudomány szerteágazó specializálódásában. Ez a gondolat nem új, Carrel előtt már mások is hangsúlyozták, de biológiai szempontból senki annyi megfigyelést még nem soroztatott fel mellette, mint ő. Ha Galilei, Newton vagy Lavoisier az emberi test és tudat tanulmányozására fordította volna erejét, akkor valószínűen másként festene ma a világ, gondolja Carrel. A tudomány emberei azonban nem tudják, hogy merre mennek. Útjukat a véletlen, finom következtetések, a clairvoyance bizonyos neme irányítják. Mindegyikük külön világ önmagában és saját törvényei kormányozzák. A felfedezések általában véve akként fejlődnek ki, hogy nem látják előre következményeiket. Így esett meg, hogy ezek a felfedezések forradalmasították a világot és oda juttatták a civilizációt, ahol most van. És az a kép, amelyet a mai civilizációról fest, ugyancsak megrázó, mert a szenvtelenül csoportosított tények úgy festik meg az életet, amint mindannyian érezzük és látjuk, akik gondolkozva s érző szívvel állunk forgatagjaiban.

A tudomány formálta ki azt az értelmi és erkölcsi környezetet, amelybe mi be vagyunk ágyazva. S mélységes különbség van ama világ között, amely a mi szellemünket betölti s ama világ között, amelyben elődeink éltek. Az intellektuális győzelmek előtt, amelyek gazdagságot és kényelmet hoztak nekünk, az erkölcsi értékek adták az élet alapját. Ám az ész elsöpörte a vallásos hitet. Manapság pusztán a természeti törvények ismerete a fontos és az a hatalom, amelyet e törvények tudása biztosít az anyagi világ és az emberi lények fölött. A tudomány a gazdagság, a kényelem és az egészség szülőanyja. Csakhogy az az intellektuális légkör, amelyben a modern ember él, rohamosan megváltozik. A pénzmágnások, professzorok, tudósok és gazdasági szakértők hova-tovább elvesztik a nagy nyilvánosság felett való uralmukat. A mai ember elég művelt ahhoz, hogy ujságokat és folyóiratokat olvasson és meghallgassa politikusok, üzletemberek, sarlatánok és apostolok rádióbeszédeit. Át van itatva kereskedelmi, politikai vagy szociális propagandával és ennek technikája mind tökéletesebb lesz. Az átlagember is napnap után élvezzi a tudomány áldásait. Persze Carrel elsősorban az Egyesült Államok gazdasági és szociális viszonyait tartja szem előtt, főleg könyve elején, amelyet alkalmasint még a jólét fénykorában írt. Európai országokról szólva, odavetve primitív kulturájú államokat is emleget . . .

Mivel gazdagított bennünket a modern civilizáció fejlődése? Erre a kérdésre Carrel tüzetesen felsorolja mindazokat a gazdasági, szociális és egészségügyi vívmányokat, amelyek az életet elviselhetővé és kellemessé teszik. Igen ám, csakhogy értelmi és erkölcsi szempontból sötét árnyoldalak mutatkoznak a mai társadalomban. Minden állam rengeteg pénzt költ a nevelésre s az egészségre. Az Egyesült Államokban a tömérdek kiadás ellenére is úgy látszik, hogy az értelmiség elitje nem növekszik. A tudomány, irodalom és művészet iránt érdeklődők száma emelkedik, de legtöbbjüköt csak az irodalom legalantasabb termékei s a tudomány és művészet majmolása vonzza. S a nagyszerű egészségügyi viszonyok és a kitűnő iskolák nem tudták felemelni a gyermekek értelmi és erkölcsi színvonalát. Az Egyesült Államokban az iskolák és egyetemek számának szaporodása ellenére is alacsony marad az intellektuális standard. Viszont egyre nagyobb mértékben jelentkezik az örültség, az idegzavar, a gyengeelméjűség és az értelmi szegénység. Vannak

az Unióban államok, ahol az örültek házának lakói számbelileg felülmulják az összes többi kórházban ápolott betegek számát! 1932-ben például az állami kórházakban 340.000 örültet gondoztak. Különleges intézetekben 81.580 gyengeelméjű és epileptikus tengődött, 10.930 pedig ideiglenesen családjá körében élt. Ebben a statisztikában azonban nem szerepelnek a magánkórházak betegei. Az örülteken felül legalább 500.000 gyengeelméjű van az Egyesült Államokban és egy vizsgálat megállapította, hogy legalább is 400.000 azoknak a gyermekeknek a száma, akik olyan alacsony értelműek, hogy nem tudják az elemi iskola tanítását felfogni. Az értelmi elfajulás, mondja Carrel, sokkal veszedelmesebb a civilizációra, mint a fertőző betegségek, amelyeknek leküzdésére a higiénikusok és orvosok figyelmüket kizárólag szentelték.

A modern civilizáció nem tud olyan embert kitermelni, aki képzelőerővel, intelligenciával és bátorsággal volna megáldva. Űgyyszólván minden egyes országban csökken azoknak értelmi és erkölcsi mérete, akik a közügyekért a felelősséget viselik. Valamennyi nemzet gazdasági és szociális viszonyai rohamosan hanyatlanak. A modern társadalom semmibe sem veszi az erkölcsi érzéket, megnyilatkozásait a szó szoros értelmében elnyomtuk. A felelőtlenség hatalmasodott el rajtunk. Aki különbséget tesz jó és rossz között, aki szorgalmas és előrelátó, az szegény marad és úgy néznek rá, mintha eszelős volna. Azt az anyát pedig gyengeelméjűnek tekintik, akinek sok gyermeke van és azok nevelésére szenteli életét, ahelyett, hogy a saját érvényesülésével törődne. A művész és tudós szépséggel, gazdagsággal és egészséggel látja el a közösséget, de szegénységben él és hal meg. A rabló békésen élvezi a jólétet. A gangstert védi a politikus és tiszteli a bíró. Hős, akit csodálnak a gyermekek a moziban és megjátszanak szórakozásaik közben.

És minék folytassam tovább Carrel borzalmas meglátásainak vázolását? Az emberi kultúra hánykódásának és az ember válságának megfigyelői, mert vannak ilyenek elég szép számmal, az oceánon innen és az oceánon túl egyformán sötét színekkel festik meg a jelent, de nem értenek egyet a jövőre nézve, még kevésbé pedig a gyógyítás, a felemelkedés tekintetében. Spengler például annak idején a halál filozófiáját hirdette a kultúrája alapjaiban megrendült németseggnek. Demangeon viszont reményt, hitet és új utat ajánlott a világháború után a francia népnek. Mindketten felismerték a nyugati kultúra haldoklását, hisz már Nietzsche megrajzolta az elkövetkező bomlás képét, de mindegyik más és más következtetést vont le a tényekből. Carrel nem irracionális erők kibogozhatatlan játékát, nem elkerülhetetlen végzetet lát a reánk szakadt anyagi és szellemi katasztrófában. A baj okát végeredményben a tudomány egyoldalúságának és az élettelen anyag dicsőítésének tulajdonítja. S ebben a megrészegedett iramban a tudomány megfélemedezett az emberről! Megfélemedezett róla abban az értelemben, hogy nem fordult ugyanazzal az energiával és szívóssággal az ember sui generis sajátosságainak tanulmányozása felé, nem mélyedt el szellemének mélységeibe. A szavak mögül kicsillan a keserűség és a szemrehányás, amikor elmondja, hogy mit tett az orvostudomány az ember egészségéért és hogyan gondoskodik a modern társadalom a maga jólétéről. Kiméretlen ridegséggel veti mérlegre mindazokat a teljesítményeket, amelyeket a modern kultúra nagyszerű termékeiként szoktunk magasztalni, de sohasem vesszük észre, vagy valljuk be, hogy nagyrészt ez a gépi kultúra döntötte romba az anyagi világot és vele együtt az emberiséget. Ma már ébrednek a meggyőződés,

hogy a katasztrófát talán mégsem a gazdasági és pénzügyi mozzanatok idézték elő. Már gondolkodnak azon, hogy a világ válsága esetleg individuális és szociális tényezőkön fordult meg. Fennforog a reménység, hogy a civilizáció hanyatlásának gyors ütemben megindult folyamata az okok tárgyilagos kielemezésére fog bennünket sarkalni. S akkor rájövünk, hogy mi magunk és intézményeink minden baj forrásai. Egyszerűen nem ismerjük az embert! Nem tudjuk, mi jó, mi rossz számára. Nem tudjuk a tudományt igazában az ember szolgálatába állítani. Az igazi ember szolgálatába, mert az emberről való mai tudásunk csak absztrakció, lényegéről alig van fogalmunk. Az ember még ismeretlen a tudomány leltárában.

Ezt az ismeretlen embert állítja Carrel elé. Megállapításai azonban túlnyomóan negatívumok. Azt rögzíti meg, amit nem tudunk róla. Jelenlegi tudásunk az ember még nagyon fogyatékos. A különböző specialisták pontosan megmondják, hogyan van az ember teste felépítve, leírják az egyes szervek funkcióit, beszélnek fizikai és kémiai törvényszerűségekről, de valójában értelmetlenül állanak az ember szellemi megnyilatkozásai előtt és alig-alig sejtik meg okozati összefüggéseit. Ezeket a következtetéseket a tudomány, főleg az élettudomány példáin mutatja be, közben szabatos tájékoztatást kapunk egyes tudományágak eredményéről és mai állásáról. Egy-egy elejtett megjegyzésből sok ki nem mondott vélemény domborodik ki. Például nincs elragadtatva a nagy angol Bayliss fiziológiai felfogásától. A lélektan tudományának belső válságával teljesen tisztában van. Mindent abból a szemszögből mérlegel, mennyiben járult hozzá az ember felfedezéséhez, vagyis az emberi szellem lényegének megállapításához. A szellem kórtana, mondja, a lélektanon alapul, akárcsak a szervek kórtana az élettanon. Az élettan azonban tudomány, a lélektan pedig nem az. A lélektan még vár a maga Claude Bernardjára vagy Pasteurjére. Ott tart még, ahol a sebészet tartott, amikor borbélyok voltak a sebészek . . . Ebben a hasonlatban mindenestre túlzás van, mert hogy másokat ne említsünk, William James és Wilhelm Wundt talán mégis csak lendített valamit az emberi lélek megismerésének tudományán.

A szellem, a lélek kérdésében Carrel bizonyos fajta pszicho-fizikai parallelizmus álláspontját vallja s szemére veti a filozófiának, hogy a dualizmus megalkotásával évszázadokra megakasztotta a szellemiség mivoltának kioldozgatását. Erről természetesen lehetne vitatkozni, de elég arra a tényre hivatkozni, hogy a test és lélek kérdésében a végső szó a metafizikát illeti meg. A tapasztalati tudományok szolgáltathatnak ugyan adalékokat a megoldáshoz, de úgy természetüknél, mint módszerüknél fogva nem tudnak ilyen jellegű problémákat megfogni. S ha most számot kell adni arról, milyen álláspontot foglal el ez a finom elme az emberi lét nagy metafizikai kérdéseivel szemben, akkor talán a legjobban akként lehet felfogását jellemezni, hogy tulajdonképpen tartózkodik szubjektív meggyőződésének nyilvánításától. A vallásos megnyilatkozásokról a legnagyobb tisztelettel beszél és a miszticizmus legtökéletesebb formáját a kereszténységben látja. Istenről szó esik könyvében egynehányszor, de csak utalásképpen, amikor mások nézetére hivatkozik, ő maga alkalmasint agnosztikus. Távol áll attól a felfogástól, amelyet klasszikus felfogásnak tekint, hogy az agy a «lélek» székhelye. Mentális és spirituális energiáknak, úgymond, egész testünk a szubstrátuma.

Az idő már eljött a mi megújulásunk munkájára — hangoztatja

Carrel. Különösebb programra nincs szükség. Az ember újjáalkotását és gazdasági, valamint szociális világának újjáalkotását testének és lelkének pontos ismerete kell, hogy inspirálja. Vagyis szükség van az élettan, a lélektan és a kórtan újból való felépítésére. Ezt a munkát különleges laboratóriumokban kell megalapozni, az ember felfedezése a cél. Úgy a test, mint a szellem megnyilatkozásait egyforma gonddal kell tanulmányozni, mert az ember sem nem több, sem nem kevesebb, mint megfigyelhető adatainak összege. Ilyesféle intézet kezdeményezése Nicola Pende génuai laboratóriuma az emberi individuum tanulmányozására. Hogy mi lesz az ismeretlen ember rejtelseinek kifürkészése, azt természetesen nem tudhatjuk, mert hisz éppen ez a feladat, de bizonyos, hogy az eredmények és tanulságok alkalmazása meg fogja változtatni a világ arculatát és boldogságot hoz az emberiségnek. Mindezt Carrel meggyőző erővel és fanatikus lelkesedéssel vázolja fel, helyenként azzal a kedves naivitással, amely elég gyakori a tudományok az élet-től elvonult művelői körében.

A «Man, the Unknown» ragyogó diagnózis, de semmivel sem több. Tudjuk, mi a baj, hiánytalanul megismerkedhetünk tüneteivel. Lázasan izgalmas olvasmány! De ha az ember túlteszi magát a tömérdek adaton, kihámozza belőlük, hogy mi esik a lényegre s mi a tünetekre, sorra veszi ennek az emelkedetten és erkölcsi normák szerint gondolkodó nagy tudós-nak argumentumsorozatát, akkor meg kell állapítania, hogy a gyógykezelés receptje csak tüneti kezelésre szól, hogy az orvostudomány terminológiájánál maradjunk. Carrel tényleg elhiszi, hogy a tudomány a legtökéletesebb fejlődési fokán meg tudná oldani a szenvedés és boldogság problémáját. Vagyis az ember valóban semmivel sem több, mint a róla való legtökéletesebb tudásunk. Pedig a szaktudományok együttvéve sohasem fognak szívet és értelmet kielégítő, akaratot és cselekvést szabályozó normákat összehozni. Azaz röviden: sohasem adnak világnézetet és nem is fognak adni. Nem is szólván arról, hogy fejlődésük során még nagyon sok válságot fognak felidézni, mert a tudás ideáljainak elérése örök feladat.

Mint korpék és elemzés, nagyszerű ez a könyv. Mint megoldás: szép álmom, a tudásba vetett rajongó hit álma. Csakhogy a valóság más: a tárgyí ismereten túl van hit, van erkölcs és a tudomány egyiknek sem adhat alapot és irányt. Egyszerűen azért, mert ezek a spirituális értékeknek más régiójában élnek és érvényesek. Így Carrel igen érdekes és fölöttébb tanulságos könyve végső következtetéseiben csak az intellektualizmus túlhajtása.

TAVASZI SZÁNTÁS.

Szorítottál már arcodhoz pihés csibét? Olyan ez a szél is és mint a tavaszi fű, zsenge.
Bátyám homloka derűt zengne tőle, de — látod — szánt most: ott, a szelid hajlaton átdob nyakán gyeplőt, ostort s egyszer ő, rá a pacsirta tesz nagy dallást.
Nem rázza szépeltő nyavalya. Lásd,

csak a szellő kószál, fut és ugrál,
csak ő ittas a tavasztól meg én,
s ha nem állnám és ha nem félnék,
hogy arcóm az áhítattól összenőne
a földdel: leborulnék a rögre,
melyen ő csak széles, boldog
csizmája sarkával tapos
s ott maradnék tán örökre.

Erdős Jenő.